

Livskvalitet efter cancer

tidig menopaus, HRT, sexuell funktion

Angelique Flöter Rådestad

Överläkare, Docent,
Inst för Kvinnor och Barns Hälsa
Karolinska Universitetssjukhuset
Sektionen för gynekologisk tumörkirurgi

angelique.floter-radestad@ki.se

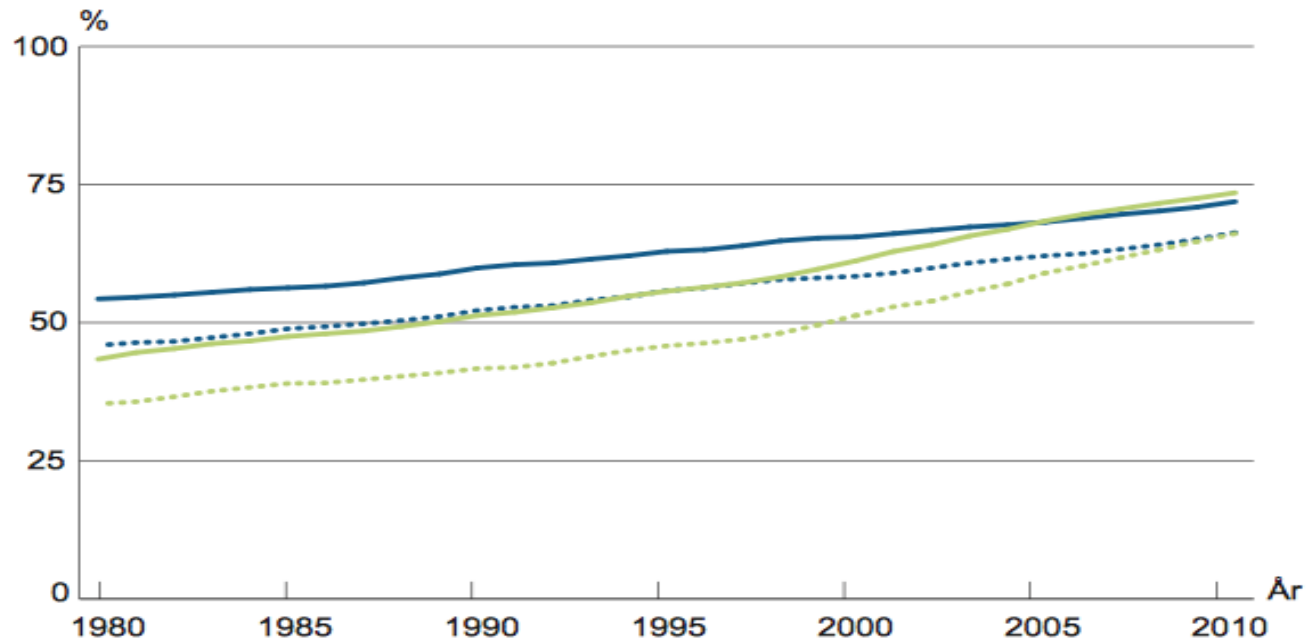
Förbättrad prognos

Relativ överlevnad

Totalsiffror för cancer, 1980-2010

5-års relativ överlevnad   — Män   — Kvinnor
10-års relativ överlevnad   ··· Män   ··· Kvinnor

Åldersstandardisering baserad på International Cancer Survival Standard.

Cancerbehandling påverkar ovariefunktionen

Hur många kvinnor är i fertil ålder vid cancerdiagnos?

- 20% vid ovarialcancer (150/år)
- 10% vid corpuscancer (300/år)
- 30% vid cervixcancer (120/år)
<40 år
- 4% < 40 år vid diagnos av bröstcancer
(incidens bröstcancer 8300/år)

Risker associerade med tidig menopaus utan HRT

- **Osteoporos**
Gallagher JC et al, Menopause 2007
Svejme O et al, BJOG 2012
King et al, Eur J Cancer 2011
- **Coronar sjukdom**
Wellons M et al, Menopause 2012
Ingelsson et al, Eur Heart J 2011
- **Nedsatt cognition**
Rocca WA, Neurodegenerative Disease 2012
- **Ökade risker efter cancerbehandling?**

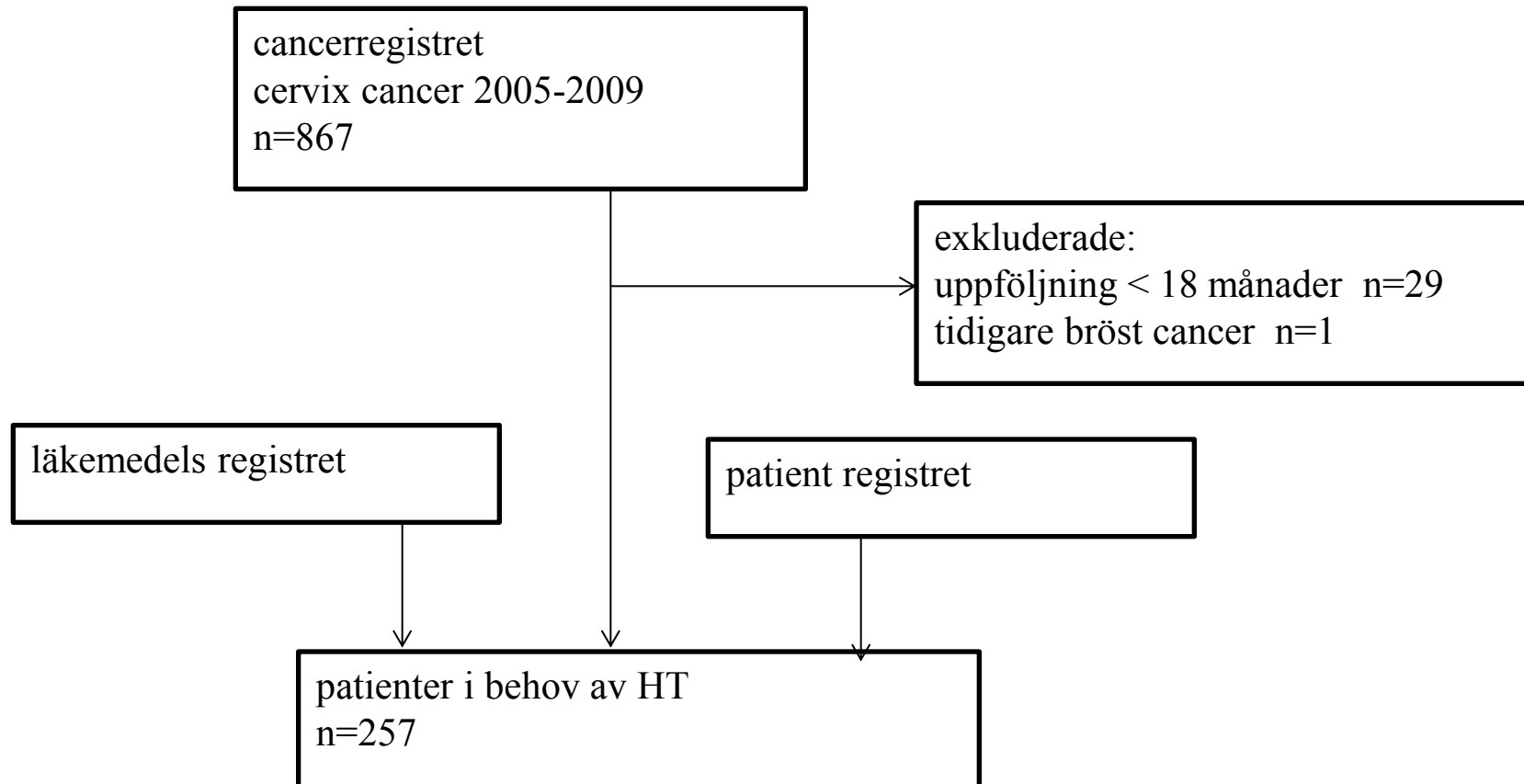

HRT efter cervixcancer?

- Ingen ökad risk för recidiv (oavsett histopatologi)
- Vårdprogram rekommenderar HRT fram till naturlig menopausålder
- om uterus kvar rekommenderas kontinuerlig kombinerad behandling

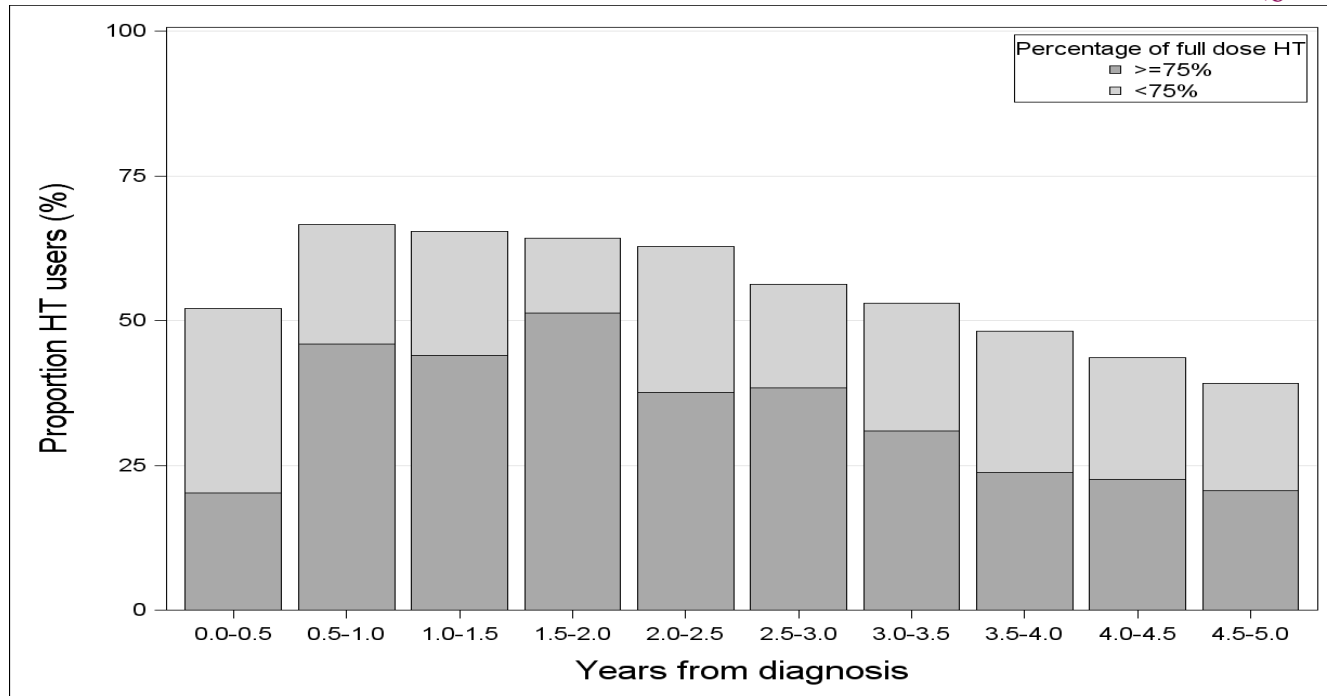
Hormone therapy after uterine cervical cancer treatment: a Swedish population-based study

Resultat

Karolinska
Institutet

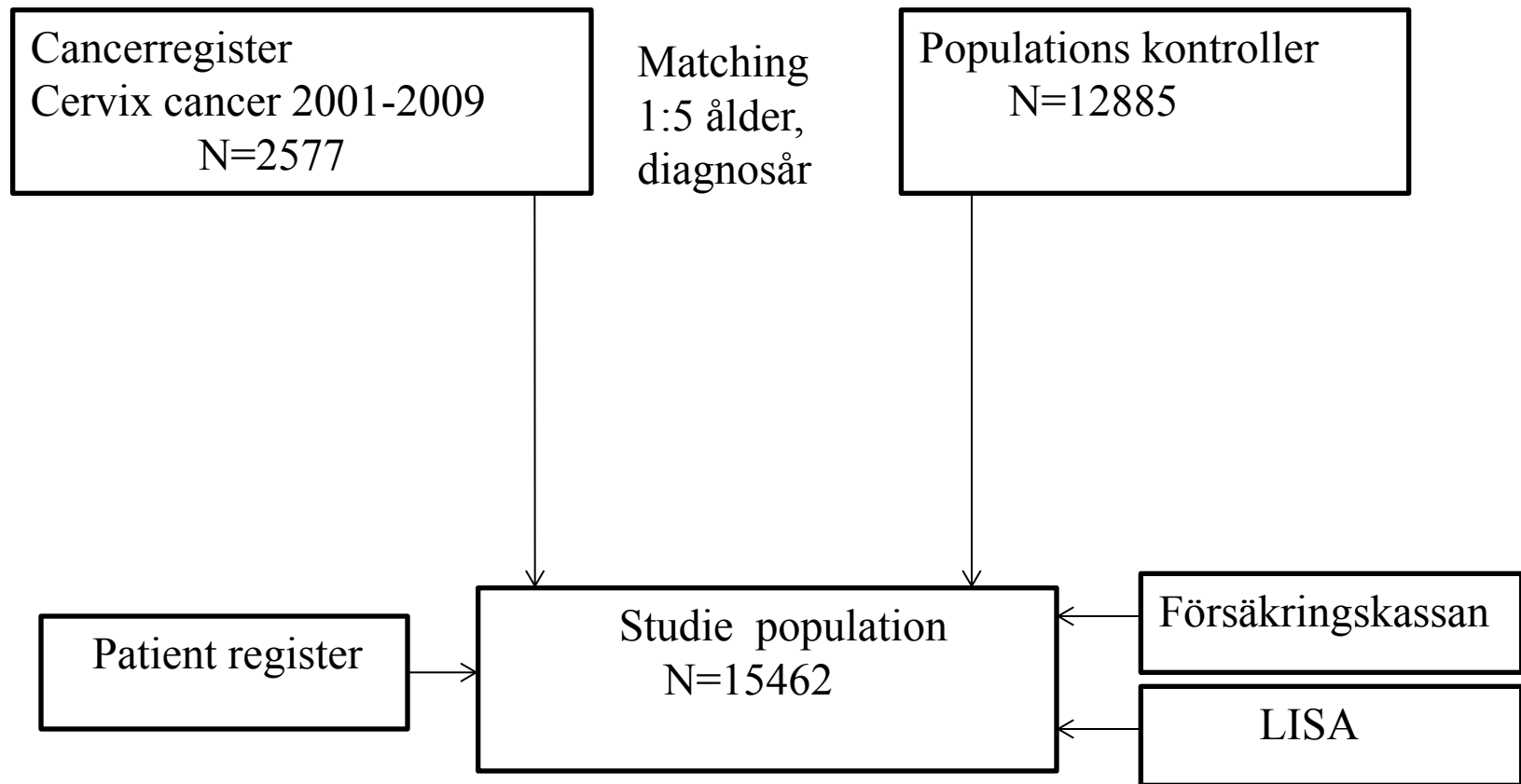

0.5-1 år från diagnos 50% hämtar sitt recept på HRT.

prematur menopaus på benign indikation
520 kvinnor (22-46 år) 97% HRT efter 1 år,
84% efter 4 år (Read et al Menopause 2010).

Sjukskrivning och förtidspensionering efter cervixcancer

Sjukskrivning efter cervixcancer

- cervix cancer patienter hade signifikant fler sjukskrivningsdagar än kontroller upp till 8 år efter diagnos
- hos recidivfria: signifikant skillnad upp till 4 år efter diagnos jmf med kontroller
- typ av behandling spelar roll

Förtidspension efter cervixcancer

- Risk för förtidspension var 2.4 ggr högre för alla kvinnor med cervixcancer och 1.9 ggr högre för recidivfria kvinnor jmf med kontroller.
- Behandlingstyp och tidigare sjukskrivning var riskfaktorer för förtidspension
- Tidigare sjukskrivning och radiokemobehandling (med el utan kirurgi) hade en 8 faldigt ökad risk för förtidspension i jmf med kvinnor utan tidigare sjukskrivning och enbart kirurgisk behandling.

HRT efter endometriecancer?

- Ingen ökad risk för recidiv
- Enligt vårdprogrammet kan östrogensättning övervägas vid uttalade klimakteriella besvär

HRT efter ovarialcancer?

- Vid prematur menopaus kan östrogenersättning ges utan ökad risk för recidiv eller försämrad överlevnad
- Östrogenersättning bör erbjudas fram till naturlig menopaus ålder

Sammanfattning

- Fler canceröverlevare
- Fokus på livskvalitet
- Hälsokonsekvenser utan östrogensättning
- Underförskrivning
- Var/Vem?

SEXUELL DYSFUNKTION EFTER CANCER

Ca 50% har sexuell dysfunktion
efter gynekologisk cancer

PATIENTSAMTAL OM SEXUALITET?

När?

Vem?

Hur?

Varför?

FAKTORER SOM KAN INVERKA

- Livsfas
- Partnerrelation, funktion
- Självbild
- Tidigare erfarenheter

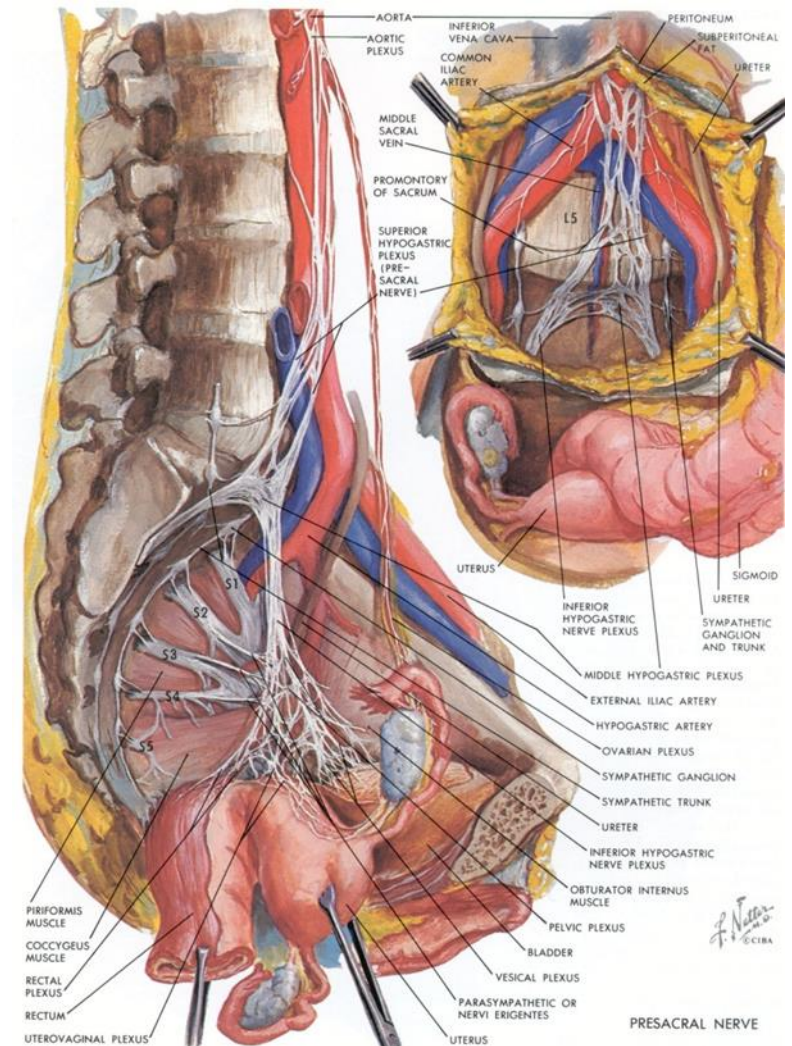
KIRURGISKT TRAUMA

Neurogen effekt:
minskad kärllfyllnad (erektion)
nedsatt lubrikation
impotens

Minskad elasticitet, fibros
snäv och kort vagina
dyspareuni

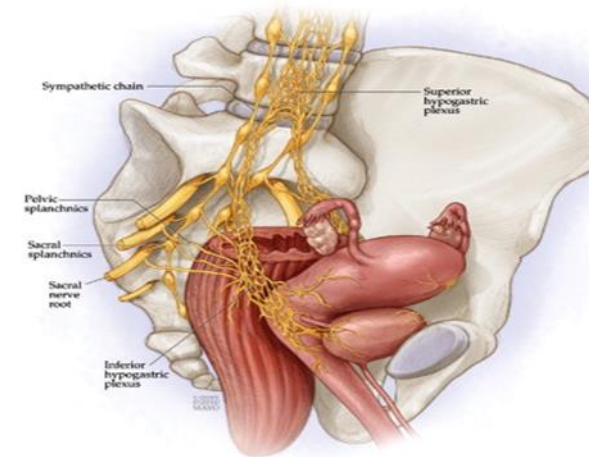
Nedsatt känslighet i erogena zoner

Påverkad tarm och blåsfunktion

SEXUELL DYSFUNKTION EFTER CERVIXCANCER

Sexuell dysfunktion (n=60) 1 år efter behandling
80% efter radioterapi,
44% after radikal hysterectomi med SOE
40% efter radikal hysterectomi utan SOE
(Åsa Hallqvist Everhov J Sex Med 2016)

Radikal hysterectomi utan SOE (n=26 st robot skopi)
signifikant symptom av kort vagina, nedsatt känsel, djup smärta
opublicerade data Emelie Wallin

KONSEKVENSER EFTER REKTUMAMPUTATION

Anatomisk förändring-dyspareuni

Dränageproblem

Svårt att ta cellprov

VAD KAN VI GÖRA

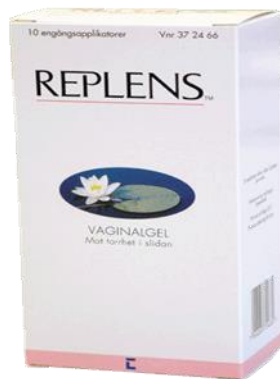
Ge information tidigt – öppenhet

Kommunikation – med partner

Sexuella hjälpmedel- glidmedel, vaginala fuktmedel (replens, repadina),

Dildo

Vaginal dilatation

VAD KAN VI GÖRA MER?

Lokalt östrogen (blissel, vagifem, ovesterin)

Samlagsställningar

Lusten. Vad tänkte man på tidigare? Nyorientering?

Sex är inte bara samlag!

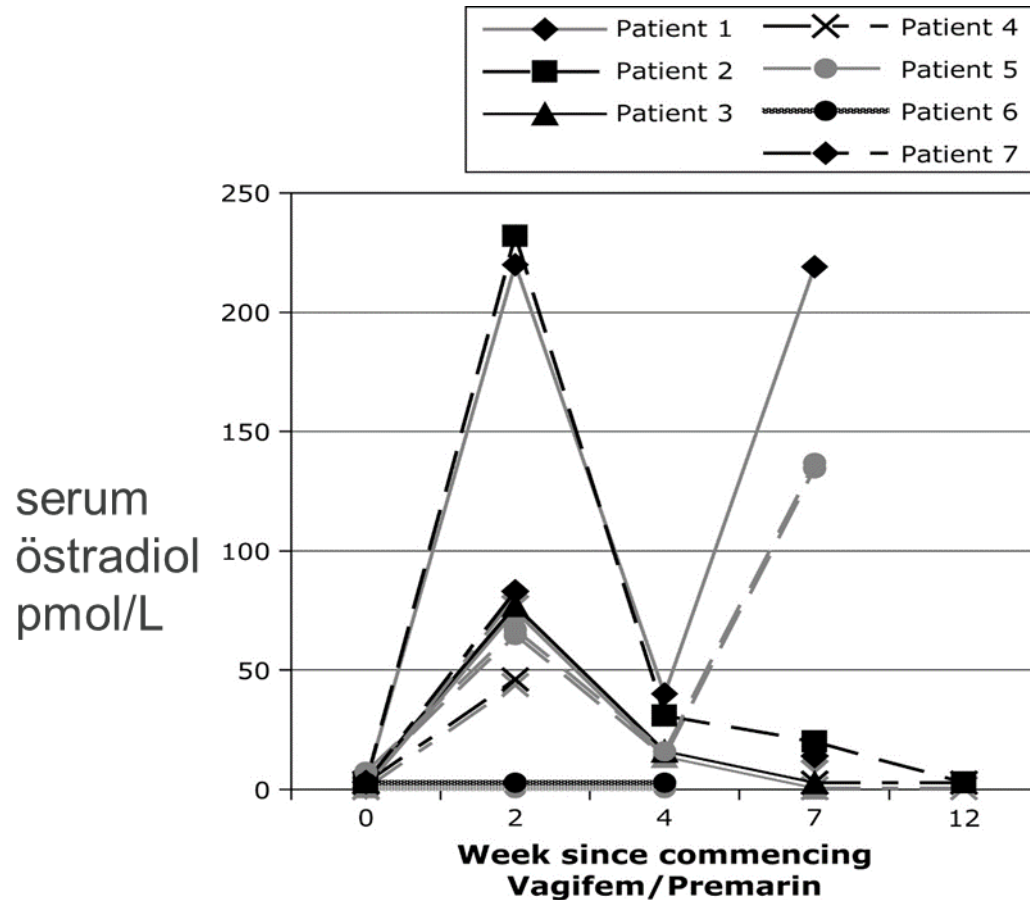
ÖSTROGENBEHANDLING EFTER BRÖSTCANCER? NATIONELLA RIKTLINJER FÖR BEHANDLING AV BRÖSTCANCER

Systemsisk HRT kontraindicerad

Avråder från lokal behandling vid pågående adjuvant
aromatashämmare

Utan aromatashämmare eller vid tamoxifenbehandling
rekommenderas vaginalt östriol om hormonfria alternativ ej är
tillräckliga

Östradiol nivåer vid samtidig behandling med aromatas-hämmare och vagifem.

Kendall A et al. Ann Oncol 2006

SAMMANFATTNING

allt fler canceröverlevare

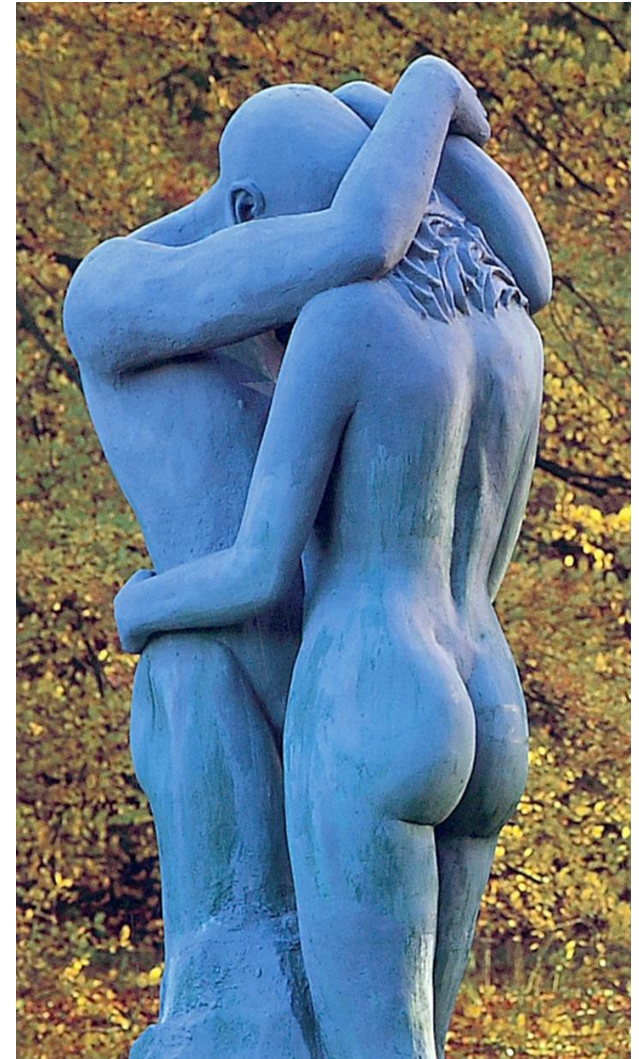
fokus på livskvalitet

sexuell dysfunktion vanlig

finns stora förbättringspotentialer
om man kommer in tidigt i behandlingen

kunskap och kontinuitet

Var/vem?

**Karolinska
Institutet**

Testosteronets betydelse för sexuell funktion

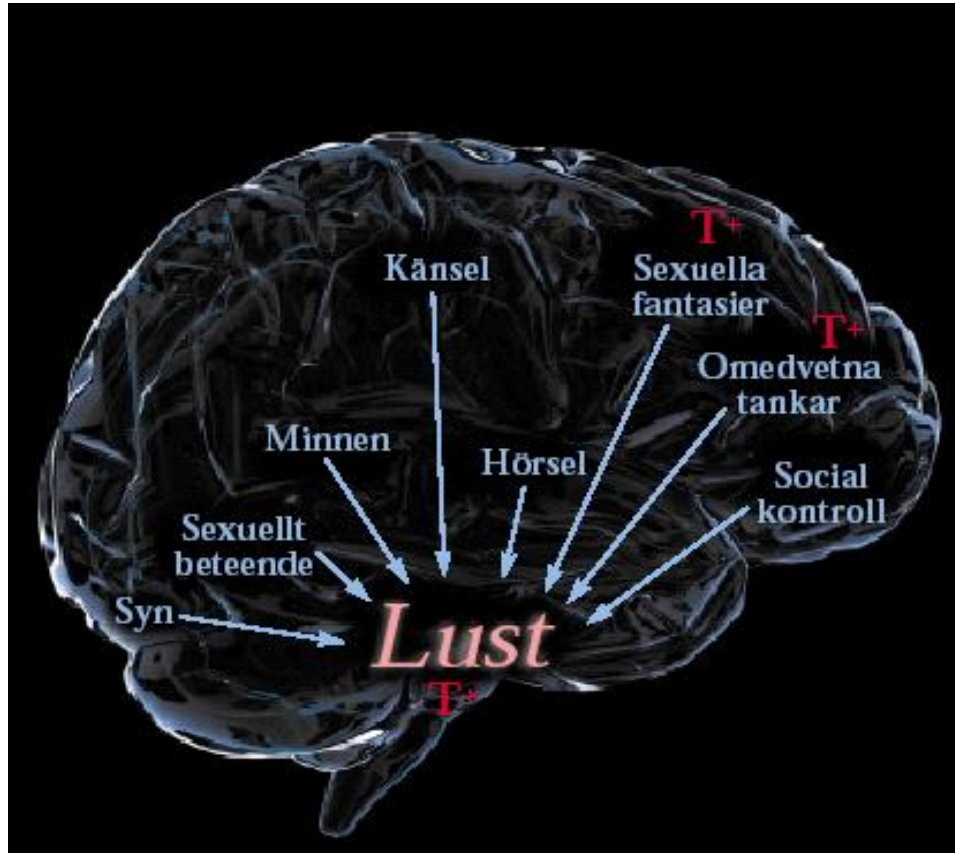

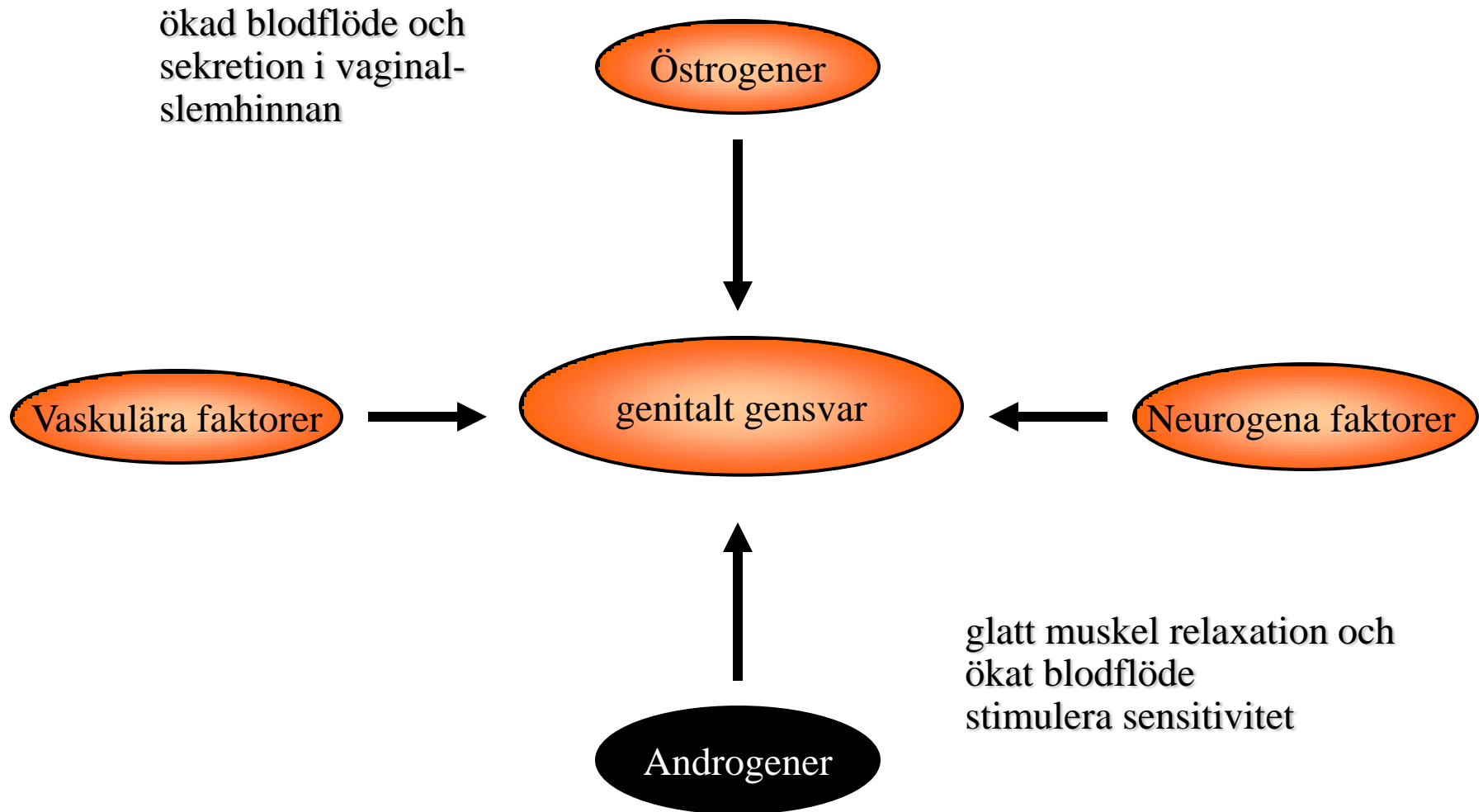
Androgenbrist

Female Androgen Insufficiency (FAI) förslag till definition (Princeton 2002)

- **Kliniska symptom**
    - nedsatt välbefinnande, stämningsläge och/eller motivation
    - kronisk trötthet

    - nedsatt libido och sexuell tillfredsställelse
    - minskad benmassa och muskelstyrka
  - **Diagnos endast efter adekvat östrogenbehandling**
  - **Fritt testosteron i nedre området för fertila kvinnor**
-

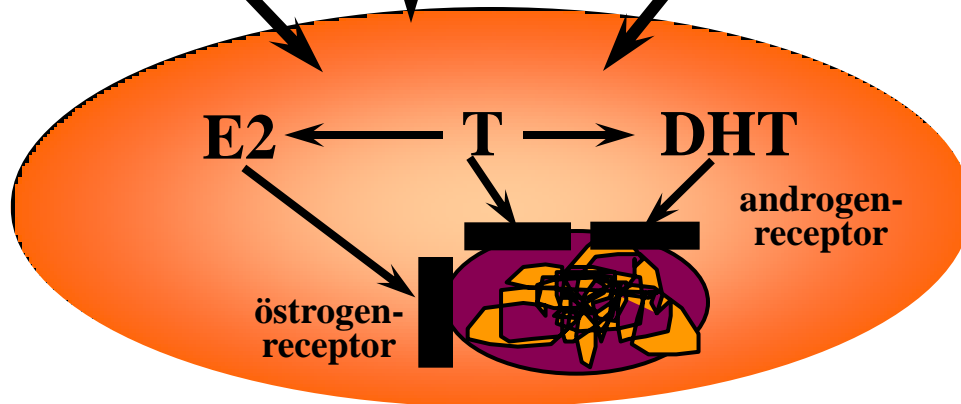
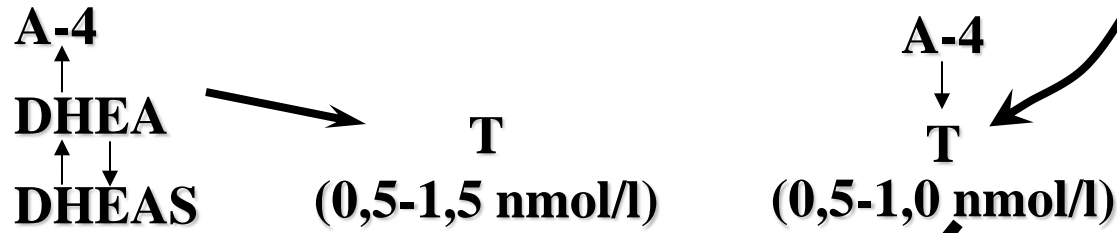
*Testosteron (T)
stimulerar sexuella
tankar, fantasier och
beteenden samt
lustcentrum direkt.*

Androgenkällor hos kvinnan

binjure

ovarium

målcell

Kliniska symptom på testosteronbrist

-nedsatt välbefinnande,
stämningläge, motivation

-kronisk trötthet

-nedsatt libido, sexuell
tillfredsställelse

Testosteronpreparat till kvinnor

- testosteronplåster (Intrinsa 300 µg/dygn) godkänt inom EU för behandling av sexuell dysfunktion efter oforektomi – ej tillgängligt sedan juni 2012.
  - Testosterongel (Tostrex, Testogel)
-

Testosteronsubstitution

- Flertal studier visat positiva effekter på sexuell funktion (lust, tändning)
- Fåtal studier till canceröverlevare
- Mina erferanheter:
  - prematur menopaus
  - BRCA-mutation
  - cervixcancer
  - ovarialcancer
  - hematologisk cancer

